

Katecheza – bierzmowanie – niepełnosprawność intelektualna

Jan Paweł II sformułował do dziś używaną definicję katechezy. Zakłada ona, że katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego (por. CT 18). W katechezie nie chodzi zatem o sam przekaz obiektywnych treści, lecz o działania, które – dzięki nauczaniu doktryny i doświadczeniu życia chrześcijańskiego – sprawią, że wiara wiernych będzie stawała się żywa, wyrazista i czynna (por. KPK, kan. 773). Można więc powiedzieć, że katecheza uczniów z niepełnosprawnością intelektualną opiera się przede wszystkim na Piśmie Świętym, które uczy, że każdy człowiek został stworzony „na obraz Boży” (Rdz 1,27) i jest zdolny do poznania oraz miłowania swego Stwórcy (por. KDK 12). Termin „katecheza” pochodzi od greckiego czasownika *katēchéō*, „wołać z góry”, ale również „wywoływać echo”. Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną jest trudnym wyzwaniem wywołania echa słowa Bożego: „A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre” (Rdz 1,31).

Bierzmowanie to sakrament, który jest dopełnieniem chrztu i w którym zostajemy obdarzeni Duchem Świętym. To sakrament, w którym Duch Święty umacnia chrześcijanina, aby swą wiarę mężnie wyznawał, bronił jej i według niej żył (por. KKK 1285; Kompendium KKK 265-270; Youcat 203). W myśl nauczania Soboru Watykańskiego II, który podkreślił, że nie ma pełnego życia chrześcijańskiego bez sakramentów, dużą wagę przykładą się do katechezy sakramentalnej, w której podkreśla się, że „celem sakramentów jest uświęcenie człowieka, budowanie Mistycznego Ciała Chrystusa oraz oddawanie kultu Bogu. Jako znaki mają one także pouczać. Sakramenty nie tylko zakładają wiarę, lecz za pomocą słów i rzeczy ją podtrzymują, umacniają i wyrażają. Dlatego nazywają się sakramentami wiary” (KL 59). Źródłem sakramentów jest Boży plan

zbawienia, miłosierny zamysł i pragnienie, aby wytyczyć najlepsze drogi wiodące od stworzenia do Boga. Są to znaki miłości Boga, który ukochał swoje stworzenia, zanim one mogły Go odkryć, zrozumieć i pokochać. W doświadczeniu wielu Kościołów Miłość Boga skierowana jest szczególnie ku osobom najbardziej potrzebującym pomocy na ciele i duszy. Można to zauważyć w postawie Jezusa Chrystusa wobec biednych i cierpiących. Sakramenty są również znakami miłości Kościoła, który obwieszcza miłość Ojca, Syna i Ducha Świętego w widzialnych znakach dla naszego zbawienia i chwały Boga¹.

Niepełnosprawność intelektualna (*intellectual disability*) w rozumieniu klinicznym jest stanem złożonym i to o zróżnicowanym obrazie. Jest uwarunkowana różnymi czynnikami etiologicznymi. W DSM-5 niepełnosprawność intelektualna to zaburzenie charakteryzujące się zarówno deficytem intelektualnym, jak i deficytem w funkcjonowaniu przystosowawczym z początkiem w okresie rozwojowym. To zespół różnorodnych objawów zakłóceń rozwoju, współwystępujących jako pochodna zaburzeń genetycznych, neurorozwojowych, metabolicznych, zakażeń neurotoksycznych, ale również czynników środowiskowo-kulturowych. Obecnie na świecie przyjmuje się termin „niepełnosprawność intelektualna” jako pojęcie uniwersalne w dziedzinach medycznych, społecznych, prawnych i ma to odniesienie do nowych klasyfikacji Diagnostic and Statistical Manuals 5 i ICD-11².

Problemem bezpośredniego przygotowania młodzieży w Polsce do sakramentu bierzmowania zajmowali się m.in: J. Borowicz³ i P. Mąkosa⁴, natomiast katechezą osób z niepełnosprawnością intelektualną m.in:

¹ Zob. Ufficio Catechistico Nazionale, *L'iniziazione cristiana alle persone disabili. Orientamenti e proposte*, Bologna 2004, s. 54-55.

² A. Kiciński, *Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce po Soborze Watykańskim II*, Lublin 2011, s. 98-103 [dostęp do książki: <http://repozytorium.theo-logos.pl/xmlui/handle/123456789/6941>].

³ J. Borowicz, *Przygotowanie bezpośrednio młodzieży w Polsce do sakramentu bierzmowania. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Lublin 2017.

⁴ P. Mąkosa, *Katecheza młodzieży gimnazjalnej w Polsce. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Lublin 2009.

K.M. Lausch⁵, K. Sosna⁶ i A. Kiciński⁷. Do aktualnego *status questionis* zagadnienia można dodać książkę pod redakcją K. Mielnickiego⁸.

Realizacja celu badań wymagała odpowiednich metod badawczych. Badania mają charakter interdyscyplinarny. Interdyscyplinarność postrzegana jest dziś jako prawdziwa konieczność w badaniach dotyczących prawa kanonicznego, pedagogiki specjalnej i teologii pastoralnej, a szczególnie katechetyki, która jest odpowiedzialna za zdobywanie kwalifikacji do zawodu nauczyciela religii w szkole oraz koncepcję katechezy sakramentalnej w środowisku rodzinnym i parafialnym. Trzeba też uwzględnić, że badania są uwarunkowane w konkretnym kontekście społeczno-kulturowym i eklezjalnym⁹. W obszarze prawa kanonicznego zastosowano metodę dogmatyczną związaną z analizą logiczno-językową oraz wykładnią tekstu prawnego¹⁰. W obszarze katechetycznym zastosowano metodę krytycznej analizy źródeł oraz metodę analizy i metodę syntezy. Całość jest inspirowana paradygmatem teologii pastoralnej w ujęciu trzech etapów badawczych i praktycznych: „widzieć”, „osądzić” i „działać”.

⁵ Zob. np. K.M. Lausch, *Teoretyczne podstawy katechizacji osób głębiej upośledzonych umysłowo*, Warszawa 1987. Na szczególną uwagę zasługuje opracowanie Haliny Koselskiej-Kubiak, *Poznańczyk. Życie i pedagogika specjalna Krzysztofa Marii Lauscha*, Sandomierz 2021.

⁶ Zob. np. K. Sosna, *Kryteria przygotowania do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej osób niepełnosprawnych umysłowo*, „Katecheta” 46(2002), nr 7-8, s. 109-112.

⁷ Zob. np. A. Kiciński, *Katecheza przed bierzmowaniem osób z niepełnosprawnością intelektualną*, „Roczniki Liturgiczne” 56(2009), t. 1, s. 181-191; Tenże, *Duszpasterstwo rodzin z niepełnosprawnością intelektualną*, w: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*, red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń, Lublin 2013, s. 554-564; Tenże, *Special Education, The Roots of*, w: *Encyclopedia of Christian Education*, red. George Thomas Kurian, Mark A. Lamport, Lanham – Boulder – New York – London 2015, s. 1183-1184; Tenże, *Indywidualny Program Katechetyczny (IPK) dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i autyzmem. Studium przypadku*, „Katecheta” 55(2011), nr 1, s. 4-11. Większość przytoczonych artykułów i wiele innych dostępnych jest w wersji elektronicznej w repozytorium KUL [<https://repozytorium.kul.pl/>].

⁸ *Inspiracje pastoralne dla katechezy w parafii w świetle nowego Dyrektorium o katechizacji*, red. K. Mielnicki, Kielce 2023.

⁹ Zob. szerzej opis metodologii w: M. Chmielewski, M. Nowak, P. Stanisławski, J. Szulik-Kałuża, D. Wadowski, *Komunikacja Kościoła katolickiego w Polsce w okresie pandemii Covid-19. Raport z badań interdyscyplinarnych*, Kraków 2022, s. 11-14.

¹⁰ J. Izdebski, *Metody badań nauk społecznych w nauce prawa administracyjnego*, „Roczniki nauk prawnych”, t. LXXXI (2021), nr 4, s. 25-38.

„Widzieć”. Podmiot bierzmowania

Katechezą sakramentalną przed bierzmowaniem w parafii są objęte również osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Najczęstszym problemem wielu duszpasterzy i katechetów w Polsce jest pytanie o sens przystępowania tych osób do sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej. Zauważyć można wiele problemów z poprawnym teologicznym rozumieniem znaczenia tego sakramentu. Trzeba pamiętać, że udoskonala on łaskę chrztu i udziela Ducha Świętego, aby głębiej zakorzenić nas w synostwie Bożym, ściślej wszczepić w Chrystusa, umocnić więź z Kościołem, włączyć bardziej w jego misję. „Sakrament bierzmowania wraz z chrztem i Eucharystią należą do «sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego», którego jedność powinna być zachowywana” (KKK 1285). Zgodnie z przepisami Kodeksu Prawa Kanonicznego, „zdatnym do przyjęcia bierzmowania jest każdy i tylko ten, kto został ochrzczony, a nie był jeszcze bierzmowany” (Kan. 889 § 1). Podkreślone zostało także, że „poza niebezpieczeństwem śmierci, mający używanie rozumu wtedy godziwie przyjmuje bierzmowanie, gdy jest odpowiednio pouczony, właściwie dysponowany i może odnowić przyrzeczenia chrzcielne” (Kan. 889 § 2). Prawo kanoniczne mówi również o odpowiednim wieku, wskazując wiek rozeznania – 7 lat¹¹, jednak decyzję odnośnie do wieku pozostawia poszczególnym episkopatom. W Polsce sakrament bierzmowania jest najczęściej przyjmowany w ósmej klasie szkoły podstawowej lub pierwszej klasie szkoły średniej. Należy podkreślić, że po odpowiednim przygotowaniu każdy ochrzczony, a jeszcze nie bierzmowany, może i powinien otrzymać sakrament bierzmowania. Słowo „każdy” jest tutaj jednoznaczne¹². Nie ma zgłoszeń, że pasterze w Polsce kiedykolwiek odmówili osobom z niepełnosprawnością intelektualną udzielenia sakramentu bierzmowania, czasami jednak są nieporozumienia między rodzicami a proboszczami czy

¹¹ KPK Kan. 97 § 2: „Małoletni, przed ukończeniem siódmego roku życia, nazywa się dzieckiem i uważany jest za nieposiadającego używania rozumu. Po skończonym siódmym roku życia domniemywa się, że posiada używanie rozumu”.

¹² Pastoral guidelines for the Archdiocese of Chicago, *Access to the sacraments of initiation and reconciliation for developmentally disabled persons*, w: *Developmental disabilities and sacramental access. New paradigms for sacramental encounters*, red. E. Foley, Minnesota 1994, s. 146-147. Zob. także: Ufficio Catechistico Nazionale, *L'iniziazione cristiana alle persone disabili*, s. 64.

ich wikariuszami. Jak wykazuje praktyka pastoralna – zdarza się to coraz rzadziej, choć i te pojedyncze przypadki są zbyt bolesne.

W praktyce często powraca pytanie: czy osoba z niepełnosprawnością intelektualną może przyjąć sakrament dojrzałości chrześcijańskiej? Nie jest to jednak problem dotyczący wyłącznie tej grupy adresatów katechezy. Problem terminu „dojrzałość” powraca w dyskusjach mających na celu ustalenie dojrzałego wieku młodzieży przystępującej do tego sakramentu. Nauczanie Kościoła mówi o nieutożsamianiu dojrzałego wieku wiary z dojrzałym wiekiem rozwoju naturalnego; jest to zrozumiałe i nieodzowne dla poprawnej koncepcji katechezy. Jeśli mówi się czasem o bierzmowaniu jako o „sakramencie dojrzałości chrześcijańskiej”, to nie należy mylić dojrzałego wieku wiary z dojrzałym wiekiem rozwoju naturalnego. Nie można także zapominać, że łaska chrztu jest łaską darmowego i niezasłużonego wybrania. Nie potrzebuje ona „potwierdzenia”, aby stać się skuteczną. Katechizm Kościoła Katolickiego przypomina myśl św. Tomasz o tym, że wiek fizyczny nie stanowi dla duszy przeszkody. Tak więc nawet w dzieciństwie człowiek może osiągnąć doskonałość wieku duchowego, o której mówi Księga Mądrości: „Starość jest czcigodna nie przez długowieczność i liczbą lat się jej nie mierzy” (Mdr 4,8). W ten sposób wiele dzieci dzięki mocy Ducha Świętego, którą otrzymały, walczyło odważnie, nawet do przelania krwi dla Chrystusa (por. KKK 1308). A zatem rozważania katechetyczne nie powinny się skupiać na wieku intelektualnym osoby, lecz na wierze jej i wspólnoty, która jej towarzyszy na drodze do przyjęcia sakramentu bierzmowania.

Kto jest podmiotem bierzmowania? „Každy ochrzczony jeszcze nie bierzmowany może i powinien otrzymać sakrament bierzmowania” (KKK, 1306, por. kan. 889 § 1). Obok tych dwóch warunków zdatności (być ochrzczonym i jeszcze nie bierzmowanym) niezbędne dla ważności celebracji jest, aby bierzmowany osiągnął wiek używania rozumu oraz miał intencję przyjęcia bierzmowania, jako że w żadnym wypadku nie dopuszcza się, by istniała wola przeciwna przyjęciu sakramentu (zob. XXIV, 4, a). Współcześni kanoniści zauważają, że zgodnie z kan. 889 § 2 wymagania dla godnego przyjęcia bierzmowania, gdy posiada się używanie rozumu i poza niebezpieczeństwem śmierci, są następujące: a) być odpowiednio przygotowanym (w zakresie doktryny i życia chrześcijańskiego, istoty i skutków sakramentu); b) być dobrze dysponowanym (co wymaga stanu łaski i przynajmniej

wirtualnej intencji przystąpienia do bierzmowania) oraz c) być w stanie odnowić zobowiązania chrzcielne (nie należy ich powtarzać, gdy dorosły otrzymuje bierzmowanie bezpośrednio po chrzcie). Daniel Cenalmor i Jorge Miras w komentarzu do prawa kanonicznego zauważają, że żadne z wymienionych trzech wymagań nie dotyczy, logicznie rzecz biorąc, tych, którzy nie korzystają z rozumu, co nie przeszkadza osobom z niepełnosprawnością intelektualną przygotować się do bierzmowania przez odpowiednią katechezę (por. kan. 777). W odniesieniu do tych, którzy są zagrożeni śmiercią, chociaż Kodeks nie wymaga żadnego z powyższych warunków do godziwego bierzmowania, nie wolno zapominać, że muszą oni być w stanie łaski¹³. Stąd ważna jest katecheza, aby przygotować ich na miarę ich możliwości do sakramentalnego spotkania.

Zatem myśląc o podmiocie bierzmowania, którym jest uczeń z niepełnosprawnością intelektualną, należy podkreślić, że w katechezie nie chodzi o sam przekaz obiektywnych treści i wykazanie się używaniem rozumu, lecz o działanie mające na celu – dzięki nauczaniu doktryny w sposób dostosowany (nie zredukowany, lecz dostosowany) do uczestników i doświadczeniu życia chrześcijańskiego – takie rozpalenie wiary, by stawała się ona żywa, wyrazista i czynna. Gdy oni nie mogą tego zwerbalizować i wyrazić, może to uczynić słowem i czynem wspólnota chrześcijańska, w której żyją i do której należą przez Chrzest święty.

„Osądzić”. Dobre i błędne praktyki

Jakich błędów unikać w katechezie osób z niepełnosprawnością intelektualną? Podczas katechezy przygotowującej te osoby do przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej trzeba z jednej strony unikać zachowania infantylnego, a z drugiej przełamać stosowanie modelu autokratycznego. Jezusa, Syna Bożego należy przedstawić w taki sposób, by można Go było poznać bez konieczności analiz abstrakcyjnych i to w poszanowaniu dróg oraz czasu spotkania. Katecheza może być typu egzystencjalnego i relacyjnego. Głównym jej celem jest doprowadzenie katechizowanych do relacji z Jezusem. Tego nie można nakazać, czy po prostu wyćwiczyć. Od początku katechezy należy wspólnie odkrywać, że prowadzi nas Duch Boży i że oni są synami

¹³ D. Cenalmor, J. Miras, *Prawo kanoniczne*, Warszawa 2022, s. 350-351.

Bożymi tak jak my. Zgodnie z Objawieniem trzeba podkreślać, że otrzymali oni ducha przybrania za synów, w którym mogą wołać: Abba, Ojcze! Sam Duch wspiera ich swym świadectwem, że są dziećmi Bożymi. Jeżeli zaś są dziećmi, to i dziedzicami: dziedzicami Boga, a współdziedzicami Chrystusa, skoro wspólnie z Nim cierpią po to, by też mieć wspólny udział w chwale (por. Rz 8,15-17). Katecheza, która jest posługą Słowu Bożemu, będzie ukazywać, że sam Duch przychodzi z pomocą ich słabości. Gdy nie będą umieli się modlić tak jak trzeba, sam Duch przyczynia się za nimi w błaganiach, których nie można wyrazić słowami. Ten zaś, który przenika serca, zna zamiar Ducha i wie, że przyczyni się za świętymi zgodnie z wolą Bożą. Wiemy również, że Bóg z tymi, którzy Go miłują i są powołani według Jego zamiaru, współdziała we wszystkim dla ich dobra. Albowiem tych, których od wieków poznał, tych też przeznaczył na to, by się stali na wzór obrazu Jego Syna, aby On był pierworodnym między wielu braćmi. Tych zaś, których przeznaczył, tych też powołał, a których powołał – tych też usprawiedliwił, a których usprawiedliwił – tych też obdarzył chwałą (por. Rz 8,26-30). Inteligencja więc to nie jedyny przymiot, którym jest zainteresowana katecheza. Dlatego nie należy obawiać się zaproponowania kontaktu z Jezusem Chrystusem przez modlitwę i sakramenty. Osoby, które nie rozumieją albo mają opóźnienia w formacji kulturowej i psychologicznej, nie mogą być pozbawione sakramentalnych darów miłości Boga. Byłoby to znakiem zepchnięcia ich na margines życia Kościoła, a nawet odrzucenia przez społeczeństwo i wspólnotę wiernych.

W katechezie inicjacyjnej należy unikać trzech błędnych postaw. Pierwsza to katechizowanie osób bez udzielania im sakramentów pod pretekstem, że osoby te są nieprzygotowane albo nie mają używania rozumu. Bierzmowanie nie jest dla elit. Jest potrzebne każdemu, aby mieć siłę chrześcijańską emanującą z tego sakramentu. Drugą błędną postawą to udzielanie sakramentów bez żadnego przygotowania. Wielokrotnie przekonałem się, jak sami rodzice, którzy uzyskali np. przed Pierwszą Komunią Świętą taki rodzaj „dobrej woli” ze strony duchownych, przychodzili po latach z pytaniem, jak nauczyć dzieci samodzielnego wybierania dobra oraz unikania zła. Pozostawiam na marginesie dyskusję o behawioralnych metodach stosowanych w wychowaniu religijnym czy innym obszarze wychowania, który według mnie niesie dużo zagrożeń dla integralnego wychowania uczniów

z niepełnosprawnością intelektualną. Pozbawienie prawdziwej katechezy kryje w sobie także brak szacunku do tych osób, niezrozumienie ich i przypuszczenie, że nie ma w nich ukrytych talentów. Według mnie oraz innych badaczy¹⁴, którzy łączą teorię z praktyką, nawet osoby z głębszą niepełnosprawnością intelektualną są w stanie rozwijać się religijnie, uczestniczyć w katechezie i przygotować się do przyjęcia sakramentów. Trzecia błędna postawa to traktowanie katechezy jako tylko i wyłącznie przygotowania do sakramentów. Wychowywanie religijne osób z niepełnosprawnością intelektualną tylko po to, by przystąpiły one do bierzmowania, jest błędem, którego trzeba się wystrzegać. Bóg ma plan i zadania na całe życie, a nie tylko na pewien okres. Bez permanentnej posługi słowu Bożemu, czyli np. bez katechezy dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną, pozostajemy dalecy od zrozumienia misji wiernego czy katechety w Kościele.

W wypadku przystępowania osób z niepełnosprawnością intelektualną do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej zasadniczą rolę odgrywa wiara rodziców. Błędem jest nieudzielenie wieloaspektowej pomocy rodzicom, zwłaszcza matkom, które – często zmęczone – wydane są na pokusę autoizolacji. Mimo że jest to złożone, trzeba mieć odwagę, by odkryć rolę rodziców chrzestnych, którzy nie będą tylko świadkami celebracji, lecz oficjalnymi przedstawicielami Kościoła. Ich misja jest funkcją eklezjalną. Powinni być nie tylko głęboko wierzący, ale także zdolni i gotowi służyć pomocą osobie z deficytami na jej drodze odkrywania życia chrześcijańskiego. Przez katechezę powinni być umocnieni do wzięcia stałej odpowiedzialności za rozwój łask otrzymanych w sakramentach. Podczas katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną istotne będzie uświadomienie wszystkim osobom ważnym dla dzieci – rodzicom, dziadkom, rodzeństwu, świadkom sakramentów, nauczycielom, katechetom itd. – istotnej prawdy, że jeśli oni będą żyli mocną wiarą w Boga, to dla dziecka z niepełnosprawnością wiara w Jego obecność będzie nie do podważenia¹⁵.

¹⁴ Zob. np. H. Bissonnier, *Come affrontare gli ostacoli e valorizzare le attitudini nell'approccio catechetico con persone handicappate mentali*, w: *La Catechesi dei disabili nella comunità*, red. Ufficio Catechistico Nazionale, Bologna 1993, s. 22-23.

¹⁵ Zob. A. Kiciński, *Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce po Soborze Watykańskim II*, Lublin 2007, s. 180-185.

„Działać”. Wnioski pastoralne

Przykładem działania pastoralnego w zakresie edukacji religijnej osób z niepełnosprawnością intelektualną jest homilia wygłoszona przez Jana Pawła II podczas udzielania sakramentu bierzmowania ośmiu chłopcom z niepełnosprawnościami w Watykanie. Ojciec Święty, przemawiając do nich, dał podstawy katechetyczne do zrozumienia teologii bierzmowania uczniów z niepełnosprawnością intelektualną. Powiedział wówczas, że przez chrzest już stali się chrześcijanami, dziećmi Bożymi, braćmi Jezusa i członkami Kościoła. Mówił także o konieczności wzbogacenia i dopełnienia chrztu przez sakrament bierzmowania, Duch Święty bowiem nadaje doskonałość temu, co zapoczątkował w dniu chrztu. Jan Paweł II ukazał, że przez sakrament bierzmowania zostaną jeszcze bardziej włączeni w Jezusa oraz staną się dojrzałymi i odpowiedzialnymi członkami Kościoła. Podczas tej celebracji padły profetyczne słowa, że przed otrzymaniem sakramentu bierzmowania młodzież z niepełnosprawnością była traktowana jak dzieci, które tylko brały. Natomiast po przyjęciu sakramentu stanie się dojrzała, czyli zdolna do nauki: dawania, wzrastania i dokonywania czegoś pięknego i wielkiego dla Chrystusa i braci. W papieskiej katechezie nie zabrakło też wyjaśnienia, jak tego można dokonać: „Powiecie: czegoż możemy dokonać my, skoro jesteśmy słabi? Posłuchajcie, co powiedział nam św. Paweł: «Podobnie także Duch przychodzi z pomocą naszej słabości [...], przyczynia się za nami w błaganiach, których nie można wyrazić słowami» (Rz 8,26). Duch Święty daje wam siłę i energię. Jeden z siedmiu darów, jakie wam przynosi, nazywa się darem męstwa. Pamiętajcie, co zdarzyło się w dniu Pięćdziesiątnicy? Duch Święty zstąpił ze swoją mocą, jak gwałtowny wicher, do Wieczernika, gdzie byli zgromadzeni Apostołowie. I ci ludzie otrzymali nadzwyczajną moc, więc bez żadnej obawy zaczęli głosić i świadczyć, że Jezus jest Zbawicielem świata. A św. Paweł, który również doświadczył mocy Ducha Świętego, mówił: «Najchętniej więc będę się chlubił z moich słabości, aby zamieszkała we mnie moc Chrystusa» (2 Kor 12,9). Będziemy więc modlić się, żeby Duch Święty dał wam moc wiary, by wierzyć zawsze w Boga, który nas zbawia; moc nadziei, by zawsze ufać całkowicie w Jego pomoc i dobroć dla nas; moc miłości, by coraz bardziej z całego serca kochać Pana Jezusa, a w Nim i przez Niego – braci; moc cierpliwości, aby umieć przyjmować mężnie swój los i ofiarować swe cier-

pienia dla dobra dusz; moc dobrego przykładu, aby umieć świadczyć wobec innych o dobroci i nadziei. Oprócz daru męstwa Duch Święty udzielił wam daru mądrości, która jest jakby wewnętrznym światłem duszy i która da wam poznać i odczuć piękno Boga, Jego prawdę i miłość. Słyszeliście, co Jezus powiedział w dzisiejszej Ewangelii: «Wysławiam Cię, Ojcze, że objawiłeś te rzeczy prostaczkom» (por. Mt 11,25). Jesteście takimi prostaczkami, ale Duch Święty nauczył was tylu ważnych prawd. Pozwolił wam zrozumieć, kim jest Bóg, da wam zrozumieć i nauczył was kochać Ewangelię, oddalił od was mroki kłamstwa i ciemności błędu i grzechu. Da wam spojrzenie czyste, żebyście widzieli wszystko, co piękne i dobre w świecie ducha; spojrzenie światłe, żebyście widzieli wszędzie obecność i Opatrzność Boga Ojca nad nami, spojrzenie promieniujące radością, żebyście także innym wskazywali drogę prawdy i braterstwa miłości. Kiedy Duch Święty zstąpił na Apostołów w dzień Pięćdziesiątnicy, była w Wieczerniku także Maryja, Matka Jezusa i Matka nasza duchowa. Maryja jest i dziś duchowo przy każdym z was jako matka. Niech Ona pomoże nam otworzyć serce i ducha, żebyśmy otrzymali i potrafili zachować cudowny dar Ducha Świętego¹⁶. W tych słowach odnajdujemy cel, treść i zadania katechezy przed bierzmowaniem. Taka refleksja pozwala spojrzeć na czas po bierzmowaniu, w którym oni mogą włączyć się na stałe bądź czasowo do posługi ministranta, chórzysty, grup charytatywnych, modlitewnych, nowych ruchów religijnych bądź innych grup istniejących w parafii. Przyjęcie bowiem bierzmowania rozpoczyna czas misji oraz świadectwa wiary i apostołstwa, do którego młodzi są przygotowywani i umacniani przez kolejne lata katechizacji¹⁷.

Wielu naszych uczniów ma duże trudności z komunikacją. Trzeba zastosować wówczas poprawnie komunikację wspomagającą i alternatywną zwaną AAC – *Augmentative and Alternative Communication*. Na potrzeby tego artykułu, jako zapowiedź przyszłej pozycji naukowej o AAC, zostały przygotowane tablice do tej komunikacji. Ich autorką jest Agnieszka Pilch, prezes Stowarzyszenia „Mówić bez słów”. Przygotowano je do katechez, któ-

¹⁶ Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona podczas Mszy Świętej z udzieleniem Bierzmowania grupie niepełnosprawnych chłopców*, 11 kwietnia 1991 r., w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie IV*, 1 rok, 1981, Poznań 1989, s. 436-437.

¹⁷ A. Kiciński, *Iter christianae initiationis*, „Teologiczne Studia Podlaskie”, 2004, nr 1, s. 89-90.

re zawierają słuchanie Słowa Bożego, dialog z biskupem przed bierzmowaniem i sam ryt bierzmowania.

Liturgia słowa: „Kiedy Apostołowie w Jerozolimie dowiedzieli się, że Samaria przyjęła słowo Boże, wysłali do niej Piotra i Jana, którzy przyszli i modlili się za nich, aby mogli otrzymać Ducha Świętego. Bo na żadnego z nich jeszcze nie zstąpił. Byli jedynie ochrzczeni w imię Pana Jezusa. Wtedy więc wkładali [Apostołowie] na nich ręce, a oni otrzymywali Ducha Świętego” (Dz 8,14-17).

Tab. 1. Słowo Boże

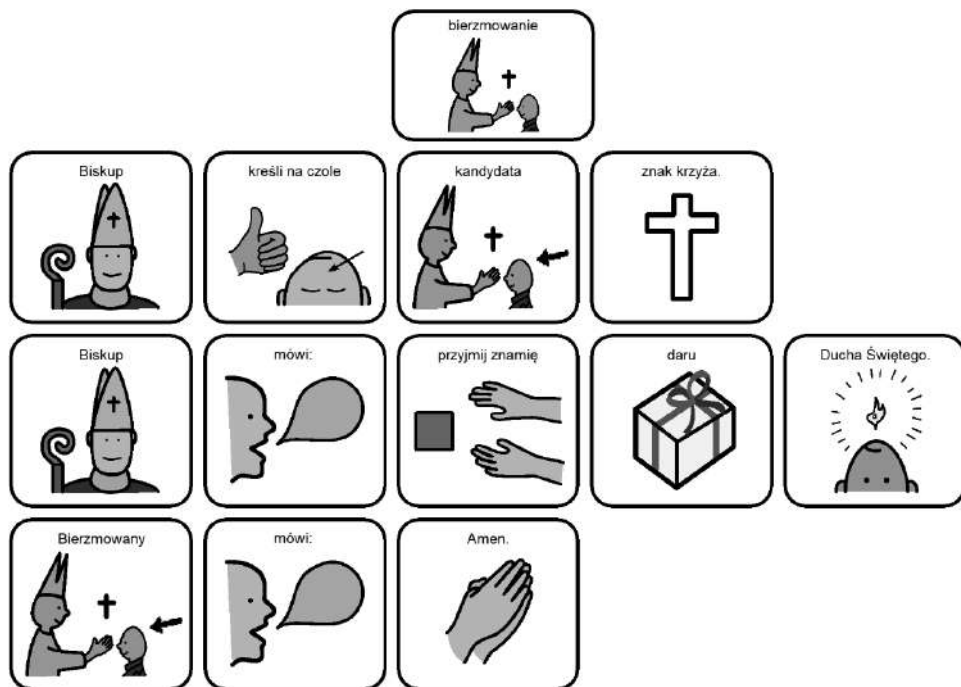

Liturgia słowa odbywa się zgodnie z przepisami. Wszystkie czytania lub ich część można wziąć albo z mszy danego dnia, albo z tekstów przeznaczonych na bierzmowanie, zawartych w Lekcjonarzu (t. VII). Należy przygotować wszystkie części liturgii słowa, a następnie wprowadzić za pomocą AAC prezentację kandydatów. Także w krótkiej homilii biskup wyjaśnia teksty i w ten sposób wprowadza kandydatów, ich świadków i rodziców oraz całe zgromadzenie wiernych w głębsze zrozumienie misterium bierzmowania.

Może to uczynić za pomocą tych lub innych symboli zawartych na tablicy komunikacyjnej.

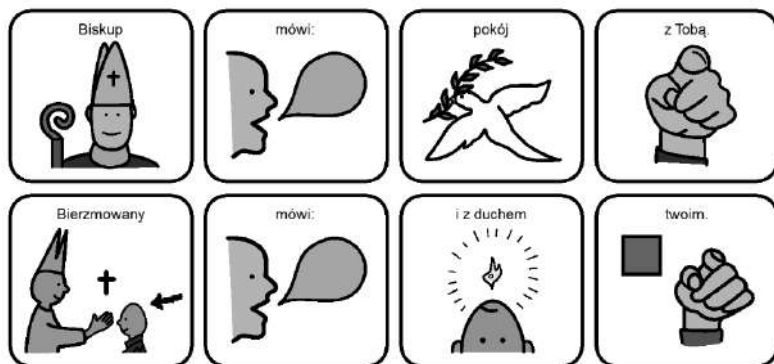
W przygotowaniu są tablice, które zawierają odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych i nałożenie rąk. Istotne jest, aby katecheza za pomocą symboli AAC ukazała m.in., jak ten obrzęd będzie wyglądał.

Tab. 2. Obrzęd bierzmowania

Podczas, którego następuje dialog:

Tab. 3. Fragment namaszczenia Krzyżmem

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną i problemami komunikacyjnymi winni otrzymywać środki dydaktyczne dostosowane do ich możliwości. Należy pamiętać, że AAC oznacza „cały obszar praktyki klinicznej – edukacyjnej, logopedycznej, psychologicznej – mającej na celu skompensowanie (uzupełnienie bądź zastąpienie) zaburzonej lub nieistniejącej mowy. Niemożliwe do wypowiedzenia słowa zostają zastąpione przez symbole – znaki graficzne lub manualne, które niosą znaczenia i mogą służyć do budowania wszelkich wypowiedzi, podobnie jak mowa. Zestaw symboli odpowiedni dla wieku i potrzeb oraz zgodny z samodzielnym wyborem użytkownika umieszcza się na specjalnej tablicy lub w segregatorze. W tak przygotowanym osobistym słowniku osoba z niepełnosprawnością wskazuje ciągi znaków wyrażające jej myśli, pragnienia, pytania, komentarze. Opisane proste pomoce do porozumiewania się mają swoje elektroniczne odpowiedniki: komputery i inne urządzenia wysokiej technologii odtwarzające nagrany głos lub wykorzystujące mowę syntezowaną. Dzięki takiemu urządzeniu osoba niemówiąca może być słyszana i bardziej niezależna w nadawaniu komunikatów”¹⁸.

* * *

Istotne jest, aby osoba z niepełnosprawnością intelektualną była traktowana zgodnie z jej wiekiem rzeczywistym, a nie intelektualnym. Młoda osoba z niepełnosprawnością powinna być traktowana jak młoda osoba, dorosły jak dorosły, a nie dożywotnio jak dziecko. Pierwszym zadaniem katechety i całej wspólnoty parafialnej jest przeciwstawienie się działaniom osób z niepełnosprawnością intelektualną poniżej ich realnych możliwości; osoby te bowiem mają tendencję do zaniżania swoich możliwości. Jest to konsekwencja często występującej deprecjacji – bądź przez siebie, bądź przez środowisko. Drugim zadaniem będzie próba odkrycia i ocenienia tych zdolności, które ma osoba z niepełnosprawnością intelektualną, oraz stymulacja, aby zaczęła ich używać. Bardziej istotne dla katechety jest dostrzeżenie uzdolnień osoby z niepełnosprawnością, niż podkreślanie jej braków. Jest

¹⁸ A. Smyczek, B. Bolon, A. Bobińska-Domżał, J. Guzik, *Twoje znaki, moje słowa i zabawa już gotowa! Program edukacyjny dla rodzin dzieci niemówiących, używających komunikacji wspomagającej (AAC)*, Kraków 2006, s. 10.

to ewangeliczna służba osobom z niepełnosprawnościami, aby nie zagubili swoich talentów, lecz je pomnożyli. Każdy człowiek bowiem, także ten z niepełnosprawnością intelektualną, otrzymał je od Boga.

Ważne jest, aby parafie zapewniły osobom z niepełnosprawnością intelektualną możliwość przyjęcia sakramentu bierzmowania we właściwym wieku oraz wzięcia udziału w normalnym programie przygotowań. Dla większości dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną może to mieć miejsce w wieku, w jakim zazwyczaj ten sakrament jest przyjmowany w danej parafii lub diecezji. Wiek przyjęcia sakramentu bierzmowania może być inny w poszczególnych diecezjach. W różny sposób jest również organizowane przygotowanie i sama uroczystość. Nie można także pominąć potrzeb dzieci i młodzieży przebywających w szkołach z internatem, gdyż te osoby mogą wymagać szczególnej troski. W trakcie przygotowań do sakramentu bierzmowania dobrze jest zaproponować rodzicom i innym członkom rodziny przemyślenie ich rozumienia tego sakramentu oraz omówienie sposobów, dzięki którym mogą pomóc swojemu dziecku wzrastać w wierze i odkrywać dary, jakie otrzymały, oraz misję, jaką mają do wypełnienia.

Bierzmowanie dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną zazwyczaj ma miejsce po przygotowaniu w ramach chrześcijańskiej inicjacji dorosłych, co może wymagać więcej czasu i przejścia większej liczby etapów wymienionych w Obrzędzie Chrześcijańskiej Inicjacji Dorosłych (RCIA). Byłoby bardzo wzbogacające dla całego Kościoła, gdyby więcej grup przygotowania do chrześcijańskiej inicjacji dorosłych poszukiwało i zapraszało do udziału dorosłych z deficytami sprzężonymi, gdyż ich model przygotowań wymaga umiejętnego dostosowania do wymagań osób z niepełnosprawnością intelektualną. Styl pracy takich grup – wymiana doświadczeń, przystosowywanie się do potrzeb i wymagań uczestników oraz podążanie drogą wiary jako wspierająca się grupa – może być modelem na innych obszarach pracy w parafii.

***Ks. dr hab. Andrzej Kiciński, prof. KUL, kierownik Katedry Katechetyki
Szczegółowej i Współczesnych Form Przekazu Wiary KUL.***